१०९

अग्नयो धिष्ण्या ऐश्वरयः।पवमानः सोमः। द्विपदा विराट्।

परि प्र धन्वेन्द्राय सोम स्वादुर्मित्राय पूष्णे भगाय॥ ९.१०९.०१

सोम- रस। स्वादुः- मधुरः सन्। मित्राय- स्नेहाधिदैवताय। पूष्णे- पोषकायात्मसूर्याय। भगाय- सौभाग्याधिदैवताय। प्र- प्रकर्षेण। परि- परितः। धन्व- क्षर ॥१॥

इन्द्रस्ते सोम सुतस्य पेयाः क्रत्वे दक्षाय विश्वे च देवाः॥ ९.१०९.०२

क्रत्वे- सत्सङ्कल्पाय। दक्षाय- सामर्थ्याय। सुतस्य- निष्पन्नस्य। ते- तव। इन्द्रः- परमेश्वरः। पेयाः- पाता भवतु। अनुभवतु। विश्वे च देवाः- सर्वे देवास्त्वामनुभवन्तु ॥२॥

एवामृताय महे क्षयाय स शुक्रो अर्ष दिव्यः पीयूषः॥ ९.१०९.०३

दिव्यः पीयूषः- दिव्यानुभवः सन्। शुक्रः- शुद्धः सन्। सः- तादृशस्त्वम्। एव- एवम्। अमृताय- अमृतत्त्वाय। महे- महते। क्षयाय- निवासाय। अर्ष- सर ॥३॥

पवस्व सोम महान्त्समुद्रः पिता देवानां विश्वाभि धाम॥ ९.१०९.०४

सोम- रस। महान्- महात्मा। समुद्रः- समुद्रसमः सन्। देवानाम्- देवतानाम्। पिता- पालकः सन्। विश्वा धाम- सर्वा भूमिकाः। अभि- अभितः। पवस्व- क्षर ॥४॥

शुक्रः पवस्व देवेभ्यः सोम दिवे पृथिव्यै शं च प्रजायै॥ ९.१०९.०५

शुक्रः- शुद्धः सन्। देवेभ्यः- देवताभ्यः। पवस्व- क्षर। सोम- रस। दिवे- नभसे। पृथिव्यै- भूम्यै। प्रजायै च- जनाय च। शम्- मङ्गळम्। पवस्व ॥५॥

Dr. Rangaji

दिवो धर्तासि शुक्रः पीयूषः सत्ये विधर्मन्वाजी पवस्व॥ ९.१०९.०६

दिवः- नभसः। धर्ता- धारकः। असि- भवसि। शुक्रः- शुद्धः। पीयूषः- अनुभवः। सत्ये विधर्मन्- यथार्थे विशेषधर्मे। वाजी- तुरग इव। पवस्व- क्षर॥६॥

पवस्व सोम द्युम्नी सुधारो महामवीनामनु पूर्व्यः॥ ९.१०९.०७

महाम्- महताम्। अवीनाम्- रक्षाभूतभाजनानां प्रतीकानाम्। अनु। पूर्व्यः- पुराणः सन्। द्युम्नी- ज्योतिष्मान् सन्। सुधारः- शोभनधारः सन्। सोम- रस। पवस्व- क्षर॥७॥

नृभिर्येमानो जज्ञानः पूतः क्षरद्विश्वानि मन्द्रः स्वर्वित्॥ ९.१०९.०८

नृभिः- उपासकैः। येमानः- नियम्यमानः। जज्ञानः- जायमानः। पूतः- शोधितः। मन्द्रः- तृप्तिकरः। स्वर्वित्- स्वर्गज्ञः सन्। विश्वानि- सर्वाः संपदः। क्षरत्- क्षरतु॥८॥

इन्दुः पुनानः प्रजामुराणः करद्विश्वानि द्रविणानि नः॥ ९.१०९.०९

पुनानः- पूयमानः सन्। इन्दुः- क्लेदनशीलो रसः। प्रजाम्- धर्मसन्ततिम्। विश्वानि द्रविणानि- सर्वाः संपदः। नः- अस्मभ्यम्। उराणः करत्- विस्तारयतु॥९॥

पवस्व सोम क्रत्वे दक्षायाश्वो न निक्तो वाजी धनाय॥ ९.१०९.१०

सोम- रस। क्रत्वे- सङ्कल्पाय। दक्षाय- सामर्थ्याय। धनाय- संपदे। वाजी- गतियुक्तः। अश्वो न निक्तः- तुरग इव निर्निक्तः। पवस्व- क्षर॥१०॥

तं ते सोतारो रसं मदाय पुनन्ति सोमं महे द्युम्नाय॥ ९.१०९.११

महे- महते। द्युम्नाय- ज्योतिषे। ते- अमी। सोतारः- निष्पादका उपासकाः। मदाय- तृप्तये। तं सोमं रसम्। पुनन्ति- शोधयन्ति॥११॥

Dr. Rangani

शिशुं जज्ञानं हरिं मृजन्ति पवित्रे सोमं देवेभ्य इन्दुम्॥ ९.१०९.१२

शिशुं जज्ञानम्- जातं वत्सम्। हरिम्- आकर्षकम्। इन्दुम्- क्लेदनशीलम्। सोमम्- रसम्। देवेभ्यः- देवताभ्यः। पवित्रे- भाजने प्रतीके। मृजन्ति- शोधयन्ति ॥१२॥

इन्दुः पविष्ट चारुर्मदायापामुपस्थे कविर्भगाय॥ ९.१०९.१३

चारुः- सुन्दरः। इन्दुः- क्लेदनशीलो रसः। मदाय- तृप्तये। अपां उपस्थे- मूलशक्तिधारासु। कविः- क्रान्तदर्शी सन्। भगाय- सौभाग्याय। पविष्ट- पवते ॥१३॥

बिभर्ति चार्विन्द्रस्य नाम येन विश्वानि वृत्रा जघान॥ ९.१०९.१४

येन। विश्वानि- सर्वाणि। वृत्रा- आवरणानि। जघान- हिंसितवान्। येन। चारु- सुन्दरम्। इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य। नाम- मन्त्रम्। बिभर्ति- उपासको धारयति। स सोमः पवते ॥१४॥

पिबन्त्यस्य विश्वे देवासो गोभिः श्रीतस्य नृभिः सुतस्य॥ ९.१०९.१५

गोभिः- चिद्रश्मिभिः। श्रीतस्य- मण्डितम्। नृभिः- उपासकैः। सुतस्य- निष्पन्नम्। अस्य- एतं रसम्। विश्वे देवासः- सर्वे देवाः। पिबन्ति- अनुभवन्ति ॥१५॥

प्र सुवानो अक्षाः सहस्रधारस्तिरः पवित्रं वि वारमव्यम्॥ ९.१०९.१६

अव्यं वारम्- सरणशीलरसस्य स्वस्थान एव रक्षाकरमुपलब्धिस्थानमित्यर्थः। रसव्यञ्जकम्। रसस्य प्रवेशस्थानम्। रसतत्त्वस्य सुलभतया अवगमसाधनभूतम्। रसार्थयाचनसाधनभूतम्। रसक्रियम्। रसावाप्तिसाधनभूतम्। रसावरणम्। रससंभक्तारम्। रसवर्धकम्। वरणीयम्। पवित्रम्- शोधकं भाजनं प्रतीकं वा। तिरः- अतिक्रम्य च। सुवानः- निष्पन्नः। सहस्रधारः- अनन्तधारो रसः। प्र- प्रकर्षेण। वि- विशेषेण। अक्षाः- क्षरति ॥१६॥

Dr. Rangani

स वा॒ज्य॑क्षाः स॒हस्र॑रेता अ॒द्भिर्मृ॑जा॒नो गोभि॑ः श्रीणा॒नः॥ ९.१०९.१७

सः- असौ रसः। वाजी- वेगवान्। सहस्ररेताः- बहुरेतस्को। अद्भिः- मूलशक्तिधाराभिः। मृजानः- शोधितः। गोभिः- चिद्रश्मिभिः। श्रीणानः- मण्डितः। अक्षाः- क्षरति ॥१७॥

प्र सो॑म या॒हीन्द्र॑स्य कु॒क्षा नृभि॑र्येमा॒नो अद्रि॑भिः सु॒तः॥ ९.१०९.१८

सोम- रस। अद्रिभिः- स्थैर्यप्रतीकैः। सुतः- निष्पन्नः। नृभिः- उपासकैः। येमानः- प्रेरितः। इन्द्रस्य- परमेश्वरस्य। कुक्षा- हृदयम्। प्र- प्रकर्षेण। याहि- गच्छ ॥१८॥

अस॑र्जि वा॒जी ति॒रः प॒वित्र॒मिन्द्रा॑य॒ सोमः॑ स॒हस्र॑धारः॥ ९.१०९.१९

तिरः पवित्रम्- प्रतीकमतिक्रम्यापि। वाजी- वेगवान्। सहस्रधारः- अनन्तधारः। सोमः- रसः। इन्द्राय- ईशनाधिदैवताय। असर्जी- सृज्यते ॥१९॥

अ॒ञ्जन्त्ये॑नं॒ मध्वो॒ रसे॒नेन्द्रा॑य॒ वृष्ण॒ इन्दुं॒ मदा॑य॥ ९.१०९.२०

मध्वो रसेन- माधुर्यरसेनाध्यात्मिकेन। एनं इन्दुम्- एतमाधिभौतिकं सोमं लतारसम्। इन्द्राय- इन्द्रस्य। मदाय- तृप्तये हर्षाय वा। अञ्जन्ति- व्यञ्जयन्ति ॥२०॥

दे॒वेभ्य॑स्त्वा॒ वृथा॒ पाज॑से॒ऽपो वसा॑नं॒ हरिं॑ मृजन्ति॥ ९.१०९.२१

अपो वसानम्- मूलशक्तिधारावृतम्। हरिम्- आकर्षकम्। त्वा- त्वाम्। देवेभ्यः। पाजसे- बलाय। वृथा- अनायासेन। मृजन्ति- शोधयन्ति ॥२१॥

इन्दु॒रिन्द्रा॑य तोशते॒ नि तो॑शते श्री॒णन्नु॒ग्रो रि॒णन्न॒पः॥ ९.१०९.२२

Dr. Rangaji

श्रीणन्- नानाविधाः स्वप्रणालीर्मिश्रयन्। अपः- मूलधाराशक्तीः। रिणन्- प्रेरयन्। उग्रः- उद्गूर्णः। इन्दुः- क्लेदनशीलो हृदयस्पर्शी रसः। इन्द्राय- तद्रसिकाय। नि- नितराम्। तोशते- निष्पाद्यते ॥२२॥

Dr. Ranganji